

”לְבַנְיָנָה שֶׁל תּוֹרָה”

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי ראש הישיבה - הרב ברוך ויזר
 ”יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו”

מפסי' זה מלמדת אותנו הגמ' במס' ברכות
 מושג מיוחד³:

”מאי פָּרַם זְלוֹת לְבָנֵי אָדָם?
 אמר ליה, אלו דברים שעומדים
 ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין
 בהן”.

ומסביר רש"י: ”דברים שעומדים ברומו של
 עולם - כגון תפלה, שעולה למעלה”.

שמע מינה, שבני אדם לא יודעים את ערכה
 של תפילה, ומתוך כך עלולים לבוא חלילה
 לידי זלזול. לאו דווקא מתוך שאט נפש, אלא
 מתוך חוסר ידיעה שתפילה עומדת ברומו של
 עולם.

מיד בתחילת ספר בראשית,
 בתחילת הבריאה, מלמדת אותנו התורה
 לימוד גדול מאד⁴:

”אֵלֹהִים תִּזְדַּקְוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
 בְּהַבְרָאָה בַּיּוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱ-לֹהִים אֶרֶץ
 וְשָׁמַיִם: וְכָל אֲשֶׁר חָשְׂדָה טָרֵם, יִחַי
 בְּאָרֶץ וְכָל-עֹשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח לִי
 לֹא חֲמֹטִיר ה' אֱ-לֹהִים עַל-הָאָרֶץ וְאָדָם
 אֵין לְעַבֵּד אֶת-הָאֲדָמָה”.

התורה מספרת לנו שבראשית
 הבריאה עדיין לא הייתה צמיחה. מדוע לא
 הייתה צמיחה? כי לא היו צמחים! לא כתוב
 שלא היו עשבים ושיחים, כתוב שהם לא
 צמחו. התורה ממשיכה ומנמקת ”כִּי לֹא
 חֲמֹטִיר ה' אֱ-לֹהִים עַל-הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לְעַבֵּד
 אֶת-הָאֲדָמָה”.

רש"י במקום מבאר שהצמחים עמדו על פתח
 קרקע העולם, וחיכו להוראה מריבונו של
 עולם על מנת שיוכלו לצאת החוצה.
 הצמחים חיכו לגשם שיורה להם לצמוח.

בפתח הזמן עסקנו בגמ' בסוף מסכת
 נדה¹: ”מה יעשה אדם ויחכם? אמר להן,
 רבה בישיבה וימעט בסחורה” לעניין
 התמדת הלימוד בה עסקנו בפתיחת הזמן
 הקודם.

הגמ' ממשיכה ומקשה: ”הרבה עשו
 כן ולא הואיל להם”! לומדים ולא רואים
 ברכה בלימודים. משיבה הגמ': ”אלא יבקשו
 רחמים ממי שהחכמה שלו”, מריבונו של
 עולם.

חז"ל מלמדים אותנו, עניין הנצרך ללימוד
 התורה, בקשת רחמים ממי שהחכמה שלו.
 ממשיכה הגמ' שואלת בנושא נוסף ועונה
 תשובה זהה לתשובה הקודמת: ”מה יעשה
 אדם ויתעשר”? עונה הגמ': ”יבקש רחמים
 ממי שהעושר שלו”. על זו הדרך עונה הגמ'
 את אותה התשובה לגבי שאר השאלות
 האחרות. מה יעשה אדם ויהיו לו בנים
 זכרים? מצד אחד יעשה את ההשתדלות
 הדרושה לעניין, ומצד שני יבקשו רחמים,
 ממי שהחכמה שלו, ממי שהעושר שלו, ממי
 שהבנים שלו. כך לימדו אותנו חז"ל.

תפילה עומדת ברומו של עולם:

אחד הבחורים הנפלאים בישיבה
 שח לי בשיחה שהייתה לנו לאחרונה, שהוא
 מרגיש שאם היתה אפשרות, היה מוותר על
 התפילה. קשה לו עם נושא זה ומיותר עבורו.
 דברים אלו הם בדיוק דברי הגמ' במסכת
 ברכות.

בספר תהילים מובא פסוק מורכב²:

”סָבִיב רְשָׁעִים יִתְחַלְּקוּן פָּרַם
 זְלוֹת לְבָנֵי אָדָם”.

³ דף ו' ע"ב.
⁴ ספר בראשית פרק ב', פס' ד'-ה'.

¹ דף ע' ע"ב.
² מזמור י"ב, פס' ט'.

שהילד יבקש ממנו 'אבא תן לי בבקשה קרטיב'. ואם הילד יבקש את הקרטיב, הוא ייתן לו אותו. אך אם הילד לא יבקש זאת, יישאר הקרטיב במקפיה, והאב יחכה להזדמנות אחרת או לחשבונות אחרים. כגון, במציאות שבתו מבקשת שייתן את הקרטיב לאחיה. כיצד מועילה בקשת האחות על אחיה? נוהג העולם שהאחד מבקש על האחר בעניינים שונים. בריאות, זיווג, בנים, ושאר ענייני העולם. והבנת השפעה זו טעונה לימוד בפני עצמו.

מונח כאן יסוד בבריאה, יסוד בחוקות שמים וארץ. תפילה פותחת שערים! עלינו להעמיק יותר בעניינה של התפילה, בסדר עניינה בעבודת האדם, בסדר בניין האדם, בסדר בניין הישיבה. באים לישיבה בכדי ללמוד, וצריך להעמיק ולברר מהו היחס בין לימוד תורה ובין תפילה בתוככי בית המדרש, כפי שאומרת הגמ' בנדה הנ"ל.

מהי תפילה?

תפילה היא שיח הנפש עם אדון העולם. נאזין לדברי החזון איש באגרותיו⁷:

"... אוצר של מילים, צפוף הפה! הזו מצות תפילה? לכבד בפה והלב רחוק! הלא יספות (=יוסיף) חטא על פשע על לב האבן אשר לא ימס מזרם קדש, אשר ימטירו עליו מסדרי התפלה בעזוז קדשם, אשר הסתירו בכנפי מערכי תפלתם..."

ישנו זרם של קודש המקופל בתוך התפילה שמסדרי התפילה הצפינו בתוך הנוסח הרגיל שאנחנו אומרים. 'יספות חטא על פשעי לאותו אדם שתפלתו היא 'אוצר של מילים וצפוף הפה'. התפילה מקפלת בתוכה תכנים עליונים שהצניעו מחברי התפילה אנשי כנסת הגדולה ברוח קדשם, והאדם הופך אותם לבלייל של מילים. אומר לנו החזון איש, ודאי שעבודת התפילה תהיה קשה לו אם אומרה בלא תוכן, בלא כוונה, בלא הבנה ולבו נשאר רחוק חלילה.

שואל רש"י: "ומה טעם לא המטיר?" ומסביר ע"פ המשך הפסוק: "וְאָדָם אֵין לְעֵבֶד אֶת-הָאֱלֹהִים", "לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צרך לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים".

זהו לימוד עצום וגדול. הכל מוכן, הכל עומד על פתחה של הארץ, אך אין הם יכולים להשתלב במציאות עד שיעשה מעשה ע"י אדם. הקב"ה רוצה לתת את השפע, השפע מוכן, עומד הוא על פתחו של עולם. אבל כדי שישפיע במציאות, מלמדת אותנו התורה שישנו חוק במציאות: "התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים". צריך את התפילה של האדם למרות שהשפע עומד מוכן. ללא תפילת האדם השפע לא יורד, או לחילופין עלול להגיע באופן אחר.

הרמח"ל, בספרו דרך ה', כותב כך להדיא⁵:

"ענין התפילה הוא, כי הנה מן הסדרים שסידרה החכמה העליונה הוא, שלהיות הנבראים מקבלים שפע ממנו יתברך, צריך שיתעוררו הם אליו ויתקרבו לו ויבקשו פניו, וכפי התעוררותם לו כן ימשך אליהם שפע, ואם לא יתעוררו לא ימשך להם".

ענין התפילה זהו חוק, שקבע מלכו של עולם. ריבונו של עולם קבע סדר בעולמו. "מן הסדרים הללו ... הוא, שלהיות הנבראים מקבלים שפע ממנו יתברך". שהרי הסדר בעולם הוא שהשפע מגיע מרביש"ע. "צריך שיתעוררו הם אליו", צריך שתהיה בקשה מלתתא "ויתקרבו לו ויבקשו פניו". האנושות, האדם, ישראל, צריכים לבקש פני ריבון העולמים, ולהתקרב אליו. "וכפי התעוררותם לו כן ימשך אליהם שפע". אם מתעוררים יותר השפע גדול יותר, הצמיחה גדולה יותר. מפתח התפילה הוא מפתח הפותח את צינורות החכמה, העושר והבנים, כמו שלמדנו בגמ' בנדה⁶. מסיים הרמח"ל פסקה זו בנקודה מפחידה. "ואם לא יתעוררו לא ימשך להם" שפע.

פעמים רבות שאבא מחזיק קרטיב במקפיה. אמנם הוא קנה זאת לילדו, אבל הוא ממתין

⁵ חלק ד', ריש פרק חמישי.

⁶ ראה הערה 1.

⁷ קובץ אגרות חלק ג', אגרת קני"א.

נצרכת עבודת הלב ולא צפצוף מילים, כלשון החזון איש. ואלו דברי הגמ' במס' תענית⁹ ובמקומות רבים אחרים:

”דתניא: לְאַחֲבָה אֶת-ה' אֶ-
לְחֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ כָּל-לְבַבְכֶם. איזו היא
עבודה שהיא בלב? הוי אומר זו
תפלה.”

עבודה שבלב זו תפילה!

תפילה היא פעולה:

למדנו ממעשה הבריאה שהתפילה היא חוק שחוקק ה' בטבע. אמנם להלכה, לומדת הגמ' במסכת ברכות¹⁰ מתפילתה של חנה שלא כך מתפללים:

”רק שִׁפְתֵיהָ זָעוֹת, מכאן
למתפלל שיחתוך בשפתיו. וְקוֹלָהּ לֹא
יִשְׁמָע, מכאן שאסור להגביה קולו
בתפלתו.”

יש אנשים, ולא דווקא בישיבה, המתפללים בעיניים. הגמ' מורה לנו שלא מספיק להתפלל בעיניים ולא מספיק להתפלל בלב.

הרב זצ”ל כותב באורות הקודש¹¹, שהתפילה היא פעולה ממש. תפילה היא לא מחשבה, קריאה בעיניים או אוסף מילים:

”התפלה היא פעולה ממש, ככל פעולה שהטבע שלה מורגש. אמנם הכל תלוי בגודל קדשו של הרצון היחידי של המתפלל, ושל התוכן הא-להי הממלא את נשמתו, ותפלתן של צדיקים עושה מהפכה גדולה לטובה, בערכי העולם כולו.”

מתוך ראייה זו, ניתן לגשת לדברי קדשו של מרן הרב זצ”ל בעין אייה כשהוא מבאר את אותה גמ' בברכות המדייקת בתפילת חנה¹²:

”תכלית התפילה היא התגברות השלימות הפנימית

הלא המה דברי בעל נפש החיים, ר' חיים מוולוז'ין, הכותב דברים עצומים ועליונים בעניין תפילה⁸:

”... והמשכיל יבין מדעתו שלא לחנם הוצרכו לתיקון תחנה קטנה ותפלה קצרה כזו מאה עשרים זקנים ומהם כמה נביאים. אלא שהמה השיגו ברוח קדשם והשגת נבואתם העליונה ונהירא להו שבילין דכל סדרי בראשית ופרקי המרכבה. לזאת יסדו ותקנו מטבע ברכות והתפלות באלו התיבות דוקא...”

”והמשכיל יבין מדעתו” מי חיבר את התפילה. אנחנו עוסקים באנשים משכילים, אבל צריך להבין ולהתבונן. אלפי שנים יהודים מתפללים באותן מילים פחות או יותר (-אף שיש שינויי נוסחאות של גלויות). אומר ר' חיים: ”והמשכיל יבין מדעתו שלא לחנם הוצרכו לתיקון תחנה קטנה ותפילה קצרה כזו מאה עשרים זקנים ומהם כמה נביאים.” מתקני התפילה אינם סתם מחפרים, אלא אנשי כנסת הגדולה. ”שהמה השיגו ברוח קדשם והשגת נבואתם העליונה ונהירא להו שבילין דכל סדרי בראשית ופרקי המרכבה.” כשהם חברו את התפילה הם ראו הכל. הם ראו שמים וארץ הם ראו דורות, הם ראו ברוח קודשם את אותו 'יענקליה' שיתפלל בעתיד של שנת ה'תשע"א את התפילה הזאת. כך גם מפורשים הדברים בחז"ל לגבי דוד המלך, נעים זמירות ישראל, כאשר חיבר את ספר תהילים.

אנשי כנסת הגדולה חובקים שמים וארץ, הלא דבר הוא!?! חמש מאות - שש מאות אלף אנשים, באים ביום מסויים למקום מסויים בארץ ישראל ע"מ לפקוד ציונו של תנא. ותנא הוא פחות מאנשי כנסת הגדולה. וכי סתם באים כ"כ הרבה אנשים? לכולם אין שכל?! מכך ניתן להסיק מהו כוחו של תנא א-לוקי! מכח קדושת חז"ל, קדושת אנשי כנסת הגדולה, חוברו מילות התפילה שאנחנו מתפללים. במילות התפילה הללו מקופלים תכנים עליונים, כל ענייני הכלל והפרט בישראל. צרכיו של כל מתפלל במהלך הדורות מקופלים באותן מילים קדושות. אבל כדי שהתפילה תהיה תפילה,

⁸ נפש החיים שער ב', פרק י'.

⁹ דף ב' ע"א.

¹⁰ דף ל"א ע"א.

¹¹ כרך ג' (מוסר הקודש), פרק ל"ה.

¹² כרך א', פרק חמישי, פסקה כ"י.

בשלוש המילים האלה, וכו' וכו'. "התקרבותה לציור האמיתי האפשרי לה", לנשמה, לנפש, "בהכרת יוצרה והבנת יחסה לריבון כל העולמים". זה לא בא מעצמו, זה צריך יחס נכון, כפי שאמרנו וראינו מה פעולתה של תפילה באורות הקודש, "אי אפשר שיבא לתכלית הנשגבה הזו כי אם כשישתמש עם כל כוחותיו וכשרונותיו לזה" כראוי. צריך להתאמץ בעבודת הלב, להפעיל את כל הכשרונות, את כל הכוחות, את כל היכולות הרוחניות של האדם, "דהיינו שישתמש בהרגש במקום שצריך הרגש, וישתמש בפעולות במקום שצריך פעולות שעי"י ישתלם השכל ותתברר ההכרה ותביאהו התפילה לשלימות תכליתה. ע"כ צריך שיחתוך בשפתיו, להורות שיבא לו שלימות המדעי ע"י פעולותיו הגופניות הצריכות להשתלמות הציור. ולהורות שראוי לבקש השלימות האמיתית ביחוד בנפשו הפנימית דהיינו עומק ההכרה השכלית, לא בדברים החיצוניים לבדם שהם רק סיבות מביאות אל התכלית. ע"כ לא ישמיע קולו בתפילתו, להודיע שתשאר פעולת התפילה בפנימיות נפשו לו לבדו, ומזה יבא לברר לו עבודת ד' אמיתית בלא שום רצון של התפארות והזדיינות אצל בני אדם, רק לד' לבדו שהוא חוקר לב ובוחר כליות. ויען שמהדעה האמיתית הזאת שתכלית השלימות היא השלימות הפנימית, אם לא תובן כראוי תצא מזה תקלה לזילזול המעשים החיצוניים, ובאמת רק על ידם ובעזרתם תבא השלימות המדעית האמיתית, ע"כ יחד עם איסור השמעת הקול יבא החיוב המעשי על חיתוך השפתים, שהיא דוקא פעולה מעשית יוצאת מן הכח אל הפועל".

בהתחזקות הנפש הרוחנית ע"י התקרבותה לציור האמיתי האפשרי לה בהכרת יוצרה והבנת יחשה לריבון כל העולמים. והנה יסוד הדעת הוא להבין שאם שתכלית השלימות הוא השכל וההכרה האמיתית, אבל אי אפשר שיבא לתכלית הנשגבה הזו כי אם כשישתמש עם כל כוחותיו וכשרונותיו לזה, דהיינו שישתמש בהרגש במקום שצריך הרגש, וישתמש בפעולות במקום שצריך פעולות שעי"י ישתלם השכל ותתברר ההכרה ותביאהו התפילה לשלימות תכליתה. ע"כ צריך שיחתוך בשפתיו, להורות שיבא לו שלימות המדעי ע"י פעולותיו הגופניות הצריכות להשתלמות הציור. ולהורות שראוי לבקש השלימות האמיתית ביחוד בנפשו הפנימית דהיינו עומק ההכרה השכלית, לא בדברים החיצוניים לבדם שהם רק סיבות מביאות אל התכלית. ע"כ לא ישמיע קולו בתפילתו, להודיע שתשאר פעולת התפילה בפנימיות נפשו לו לבדו, ומזה יבא לברר לו עבודת ד' אמיתית בלא שום רצון של התפארות והזדיינות אצל בני אדם, רק לד' לבדו שהוא חוקר לב ובוחר כליות. ויען שמהדעה האמיתית הזאת שתכלית השלימות היא השלימות הפנימית, אם לא תובן כראוי תצא מזה תקלה לזילזול המעשים החיצוניים, ובאמת רק על ידם ובעזרתם תבא השלימות המדעית האמיתית, ע"כ יחד עם איסור השמעת הקול יבא החיוב המעשי על חיתוך השפתים, שהיא דוקא פעולה מעשית יוצאת מן הכח אל הפועל".

בעל יסוד ושורש העבודה אומר¹³, שכשאדם מתפלל הוא צריך להרגיש שהוא עומד ביער, לא משנה לו מי מסביב לו, הוא ורבוש"ע, "רק לה' לבדו חוקר לב ובוחר כליות".

ידיעה זו "אם לא תובן כראוי" שעיקרה הוא מחשבת הלב, אם המתפלל לא מתייחס להוראת חז"ל, וקורא רק בעיניים,

"תכלית התפילה היא התגברות השלמות הפנימית", תפילה באה לידי מיצוי התגברות של שלמות האדם הפנימית, "בהתחזקות הנפש הרוחנית ע"י התקרבותה לציור האמיתי האפשרי לה בהכרת יוצרה". הנפש מתרוממת ע"י אמירת הא-ל הגדול, הגבור והנורא. המתפלל למד במפרשי התפילות, בגר"א ועוד, מה זה הא-ל הגדול, הגבור והנורא כפי שאומרת הגמ', שהכל מקופל

¹³ שער ראשון, פרק עשירי.

מתייחס לזה כאל דבר חיצוני - כשם שקוראים עיתון, ”תצא מזה תקלה לזילזול המעשים החיצונים”. רק ע”י המעשים שהגדירו חז”ל, ”ובאמת רק על ידם ובעזרתם תבא השלימות המדעית האמיתית”. ומסיים הרב: ”על כן, יחד עם איסור השמעת הקול יבוא החיוב המעשי על חיתוך השפתים, שהיא דוקא פעולה מעשית יוצאת מן הכח אל הפועל”.

תפילה היא שימוש בכל היכולות שלנו: מחשבה, לב ודיבור. רק השימוש בשלושתם נחשב למעשה. כמו שראינו באורות הקודש¹⁴: ”התפלה היא פעולה ממש, ככל פעולה שהטבע שלה מורגש. אמנם הכל תלוי בגודל קדשו של הרצון היחידי של המתפלל”.

נתבונן, נלמד את הדברים, ומתוך כך בע”ה נתרומם לפעול גדולות ונצורות בתפילתנו.

¹⁴ ש.ס.